

Pilot Luster

Naar De Oude Warande als internationaal podium voor hedendaagse sculptuur in Brabant

0. Inleiding

Na ruim twintig jaar internationale beeldende kunstprojecten in allerlei segmenten van de openbare ruimte georganiseerd te hebben, doet er zich een paradoxale situatie voor. Enerzijds wordt Fundament intussen gezien als vaste, onmisbare waarde binnen het beeldende kunstlandschap van Nederland, anderzijds heeft de stichting in zijn huidige vorm het plafond bereikt. Wil Fundament een reëel toekomstperspectief blijven behouden en de stap van servet naar tafellaken kunnen maken, dan is duurzame schaalvergroting op zowel inhoudelijk, organisatorisch als financieel gebied noodzakelijk.

In het kader van een inhoudelijke schaalvergroting kiest Fundament vanaf 2016 daarom ten eerste voor een vaste locatie, een 'eigen huis': park De Oude Warande in Tilburg. Dit culturele erfgoed is door zijn doolhofachtige karakter bijzonder geschikt voor de presentatie van hedendaagse sculptuur. Fundament kent de kwaliteit van deze locatie als podium voor hedendaagse sculptuur als geen ander omdat de stichting er sinds 2000 vijf edities van de internationale expositie *Lustwarande* georganiseerd heeft. Van alle locaties waar projecten van Fundament hebben plaatsgebonden, trok De Oude Warande veruit het meeste en meest brede publiek en genereerde de meeste vrije publiciteit, die in alle gevallen lovend was.

De keuze voor De Oude Warande als vaste locatie houdt in dat er naast de vierjaarlijkse edities van *Lustwarande* in de tussenliggende periodes voortaan jaarlijks andere exposities plaatsvinden, onder de overkoepelende titel *Luster*. Daarbij wordt er ingezet op een toenemende internationalisering, die met name bestaat uit het beter financieel faciliteren van kunstenaars, waardoor de aantrekkingskracht van het beleid zowel voor kunstenaars als voor een steeds internationaler publiek groter wordt.

Door de combinatie van vaste locatie, jaarlijkse tentoonstellingen, toenemende internationalisering, public programs en educatieve projecten zal er een duurzamere bekendheid en zichtbaarheid gegenereerd worden voor De Oude Warande en zal dit culturele erfgoed in enkele jaren tijd de status verwerven van internationaal podium voor hedendaagse sculptuur in Brabant. Deze status zal nog versterkt worden door het aantal samenwerkingen uit te breiden met diverse partijen uit zowel het culturele veld als het onderwijs, waardoor er een consortium van beeldende kunst en onderwijs ontstaat, dat bij iedere expositie operationeel kan worden. Het streven is dat dit consortium voor de zesde editie van *Lustwarande* in 2019 Euregionaal uitgebreid zal zijn.

Wil Fundament deze omslag realiseren dan zal de huidige organisatie uitgebreid dienen te worden. In 2016 gebeurt dat door het aanstellen van een bij deze ambitie passend bestuur, het oprichten van een raad van advies en het aanstellen van drie tijdelijke medewerkers voor productie, publiciteit, public program en educatie. Tegelijkertijd wordt in 2016 onderzocht hoe de organisatie in de daaropvolgende jaren structureel uitgebreid en verjongd kan worden. Naast het uitbreiden van het aantal medewerkers wordt er tevens een curatorial program voor kunst in het publieke domein ontwikkeld, dat zowel een educatieve functie heeft als ook inkomsten en personele ondersteuning genereert.

Voor deze ambitie is schaalvergroting op financieel vlak vereist. In 2016 wordt er daartoe geëxperimenteerd met het verhogen van de eigen inkomsten door het verwerven van entreegelden, revolving funding te initiëren door middel van de verkoop van kunstwerken en door een investeringssubsidie aan te vragen bij Brabant C. Op langere termijn wordt ingezet op meer ondersteuning vanuit het bedrijfsleven, het hedendaagse mecenaat en op Europese gelden.

2016 vormt de opmaat voor deze schaalvergroting, een overgangsjaar dat focust op experiment en onderzoek, met de expositie *Luster - Clay in Sculpture Today* als pilot. Deze thematische expositie zal de verworvenheden van Fundament verder consolideren door potentiële nieuwe partners de kwaliteiten van De Oude Warande als podium voor hedendaagse sculptuur op een nieuwe wijze te laten proeven. Deze eerste editie van *Luster* zal functioneren als staalkaart van toekomstige mogelijkheden.

Voor dit ontwikkeltraject is een investeringssubsidie van Brabant C onontbeerlijk. Deze kan immers nergens elders aangevraagd worden. Fundament heeft hierover al een aantal keren gesproken met Joy Arpots. Aangezien er voor de periode 2016-2019 nog geen uitgewerkt businessplan ligt, was zijn advies om de aanvraag in twee fases te splitsen: een eerste aanvraag Klein project voor het testjaar 2016 en een vervolgaanvraag Groot project voor het ontwikkeltraject 2017-2019, waarin tevens een evaluatie van de pilot opgenomen kan worden.

1. De Oude Warande als podium voor hedendaagse sculptuur

Begonnen in 2000 heeft de internationale expositie *Lustwarande* in park De Oude Warande in Tilburg zich na vijf edities inmiddels bewezen als een van de belangrijkste internationale buitenexposities in Nederland, met lovende persreacties uit binnen- en buitenland en hoge bezoekersaantallen.

Park De Oude Warande werd tussen 1712 en 1715 aangelegd door de Duitse prins Wilhelm Von Hessen-Kassel (Wilhelm VIII), die op dat moment heer van de heerlijkheid Tilburg en Goirle was. Wilhelm VIII liet De Oude Warande aanleggen volgens de Barokke tuinmode. Het hoofdontwerp is een sterrebos, terwijl de paden van de vier kwadranten aangelegd zijn in verschillende geometrische vormen, waardoor het padenstelsel een doolhof vormt. In 2000 organiseerde Fundament op deze locatie *Lustwarande / Pleasure-Garden*, opgezet als een eenmalige, tijdelijke sculpturale voltooiing van het Barokke bos. Naar aanleiding van de positieve persreacties en op veler verzoek besloot Fundament deze internationale expositie met een bepaalde frequentie te laten terugkeren, onder de overkoepelende titel *Lustwarande*, waarbij ten doel gesteld werd steeds een stand van zaken te presenteren van actuele ontwikkelingen in de internationale hedendaagse sculptuur. Edities volgden in 2004, 2008, 2011 en 2015. Direct vanaf de tweede editie stegen de positieve persreacties en de publieksaantallen. Omdat edities van *Lustwarande* plaatsvinden in de openbare ruimte waren ze altijd noodzakelijk gratis toegankelijk. Deze exposities werden door een zeer omvangrijk en breed publiek bezocht (ruim 100.000 tijdens de drie maanden durende edities in 2008 en 2011, ruim 65.000 tijdens de twee maanden durende vijfde editie in 2015).

Vanuit de doelstelling een inhoudelijke schaalvergroting te bewerkstelligen, kiest Fundament ten eerste voor een vaste locatie, een 'eigen huis': De Oude Warande. Deze keuze voor een vaste locatie betekent dat er naast de vierjaarlijkse edities van *Lustwarande* in de tussentijdse periodes jaarlijks andere exposities plaatsvinden. Deze zullen aansluiten bij de kwaliteit van *Lustwarande* maar zich er tegelijkertijd van onderscheiden door hun geringere omvang, hun overwegend Europese oriëntatie en door hun striktere thematische opzet. Terwijl *Lustwarande* erop gericht is een stand van zaken van recente ontwikkelingen in de internationale hedendaagse sculptuur te presenteren en daarom een mondiale oriëntatie kent als ook een veel minder dwingend thematische opzet, zullen de kleinere exposities er juist naar streven om een specifiek actueel aspect binnen de hedendaagse kunst voor het voetlicht te plaatsen. De titel *Luster* vloeit zowel voort uit de thematiek van de pilot – een luster is een metaalhoudend glazuur, een procedé dat veelvuldig in keramische sculptuur wordt toegepast – als uit de gelijkenis met de titel *Lustwarande*. Aangezien luster tevens 'luchter' en 'glans' betekent, is het voor een optimaal profiel zinvol om deze titel niet alleen te voeren voor de pilot maar voor alle navolgende kleinere exposities; naast de brede edities van *Lustwarande* vormen edities van *Luster* de er tussenin gelegde parels.

Door exclusief te opereren in park De Oude Warande zal er met de combinatie van tentoonstellingen, educatieve projecten en een public program een herkenbaardere identiteit en duurzame verankering ontstaan, die niet alleen leidt tot grotere bekendheid bij zowel het kunstenpubliek als het brede publiek en tot hogere bezoekersaantallen maar ook tot verdere educatie van en verdieping bij dat publiek. In enkele jaren tijd zal De Oude Warande de status verwerven van internationaal podium voor hedendaagse sculptuur in Brabant. De expositie *Luster – Clay in Sculpture Today* is een pilot, de eerste manifestatie van dit nieuwe beleid, dat in de loop van 2016 verder uitgewerkt wordt.

2. Luster – Clay in Sculpture Today

Het aantal exposities dat de laatste jaren uitsluitend gewijd is aan het gebruik van keramiek in de hedendaagse kunst is opmerkelijk te noemen, met als hoogtepunt tot nu toe *Ceramix*, een omvangrijke tentoonstelling over honderd jaar keramische beeldende kunst in het Bonnefantenmuseum in Maastricht in het najaar van 2015. Waar komt de groeiende belangstelling voor het gebruik van keramiek in de hedendaagse kunst vandaan? Oppervlakkig gezien zou deze belangstelling verklaard kunnen worden in het licht van de terugkeer naar het kleinschalige, het collectieve en naar de natuur, de herontdekking van wat 'oer' is, het streven naar duurzaamheid, het consuminderen, de bio- en paleo-trends, guerilla-tuinieren en urban farming, slow cooking en de revival van het bakken en breien, dat alles, in een breder kader, als actieve bijdrage aan een betere leefstijl, leefwereld en omgang met de aarde. Het gaat in deze visie om een reactie op de digitale revolutie en andere technologische ontwikkelingen, om een pas op de plaats, een herbezinning op onze ethische waarden vanuit het besef dat de aarde niet onuitputtelijk is. Een herverkenning van het klassieke ambacht, een associatie die onlosmakelijk met klei verbonden is, sluit hier naadloos bij aan.

Vanuit een filosofisch-sociologisch perspectief, meer specifiek, vanuit het gedachtegoed van Bruno Latour, kan er een genuanceerdere verklaring geformuleerd worden. Latour breekt met de denkkaders van de Verlichting en de Moderniteit, waarin de mens centraal staat en de wereld door de mens beschouwd, bestudeerd, geanalyseerd, kortom verklaard wordt. Volgens Latour is er geen objectieve wereld maar slechts een geconstrueerde werkelijkheid, waarin mens en aarde niet twee gescheiden entiteiten zijn maar eenheden die in complexe relaties en systemen met elkaar verbonden zijn. Het menselijk handelen heeft invloed op de gesteldheid van de aarde en, omgekeerd, laat de veranderende aarde zijn sporen na op het wezen van de mensheid. Sinds het nieuwe millennium is er dan ook een nieuw tijdperk voorgesteld, waarin gedachtegoed als dat van Latour expliciet erkend wordt, het zogeheten Antropoceen.

Met de erkenning van dergelijke nieuwe inzichten werken steeds meer onderzoekers, waaronder kunstenaars, vanuit diverse invalshoeken aan een herdefiniëring van het begrip natuur, waar mens en techniek gezamenlijk deel van uit maken. Dit heeft tot gevolg dat de tegenstelling cultuur versus natuur niet langer opgaat. Dit besef leidt de ontwikkeling van nieuwe vormen van kennis, waaruit geleidelijk een nieuwe wereldvisie voortvloeit. De samenwerking tussen natuur- en geesteswetenschappen, waaronder de kunsten, staat in het centrum van deze ontwikkeling. Kunst die van klei gemaakt is neemt daarbij een speciale positie in. Klei als materiaal dat door de kunstenaar met de blote hand bewerkt wordt, verbindt het lichaam direct met de aarde, zowel in de betekenis van globe als van grond, modder en land. Keramische werken revitaliseren in zekere zin de relatie tussen de mens en het hem omringende, een besef dat grotendeels verloren gegaan is als gevolg van technologische processen en toenemende verstedelijking.

Luster – Clay in Sculpture Today sluit aan bij de hernieuwde belangstelling voor het gebruik van klei en keramiek in de hedendaagse kunst maar gaat aanzienlijk verder door kunstenaars opdrachten te verstrekken om werken te maken voor de openbare ruimte. Op twee verschillende manieren worden de werken daardoor dichterbij hun oorsprong gebracht. Enerzijds vloeit het ontstaan van keramische kunst immers voort uit toepassingen van keramiek in de openbare ruimte, namelijk gevelbekleding zoals die aan het einde van de 19e eeuw in nieuwe architectuur werd toegepast. Anderzijds worden de nieuwe werken in klei en keramiek direct verbonden met de aarde, waar hun materialiteit aan onttrokken is, door de werken te presenteren in de natuurlijke context van De Oude Warande. De kunstenaars worden daarbij uitgedaagd om hun gangbare praktijk in te passen in de mogelijkheden en onmogelijkheden van die publieke, natuurlijke omgeving.

Deelnemende kunstenaars

De expositie focust op een selectie van kunstenaars bij wie klei al lang of zelfs altijd al een vooraanstaande positie in hun oeuvres heeft ingenomen, vanuit de vraagstelling wat hun nieuwe, voor de openbare ruimte gemaakte werken kunnen betekenen voor het begrijpen van de actuele wereld. Met deze selectie zullen verschillende aspecten van hedendaagse keramische sculptuur aan de orde gesteld worden: de betekenis van schaal (van miniatuur tot monumentaal), van bewerkingsprocessen (van ruw tot geglazuurd en ready-made), de esthetiek van kleur en glans (die van het materiaal versus de toevoeging van pigmenten en lusters) en eigenschappen van het aardse, de ordening, het ritueel en de mythe.

De volgende kunstenaars nemen deel (voor documentatie zie www.fundamentfoundation.nl/documentatie):

Caroline Coolen	1975, Bree (BE), woont en werkt in St. Truiden
Dewar & Gicquel	Daniel Dewar, 1976, Forest Dean (GB) woont en werkt in Brussel & Grégory Gicquel, 1975, St. Brieuc (FR), woont en werkt in Parijs
Alexandra Engelfriet	1959, Leiden, woont en werkt in Amsterdam
Guido Geelen	1961, Thorn, woont en werkt in Tilburg
Cameron Jamie	1969, Los Angeles, woont en werkt in Parijs
Markus Karstieß	1971, Haan (Rheinland, DE), woont en werkt in Düsseldorf
Marien Schouten	1956, Andel, woont en werkt in Amsterdam
Johan Tahon	1965, Menen (BE), woont en werkt in Munkzwalm (BE) en Istanbul
Gert & Uwe Tobias	1973, Brasov (RO), wonen en werken in Keulen
Anne Wenzel	1972, Schüttorf (DE), woont en werkt in Rotterdam
Jesse Wine	1983, Chester (GB), woont en werkt in New York

De meeste kunstenaars hebben inmiddels hun plannen ingediend. Een aantal werken beloven bijzonder spraakmakend te worden.

Public program en educatie

Het public program heeft tot doel om de thematiek van de tentoonstelling te contextualiseren, er vanuit andere invalshoeken naar te kijken en op deze wijze bij te dragen aan een grotere verdieping bij het publiek. Dit streven naar grotere verdieping kan meer publiek genereren en nieuwe publieksgroepen aantrekken.

Het public program bestaat uit de volgende onderdelen:

- Rondleidingen

Tijdens de expositie zullen er op zondagen rondleidingen verzorgd worden, waar voor 5 € per persoon aan kan worden deelgenomen (studenten 4 €). Daarnaast zijn er rondleidingen op verzoek mogelijk. Ervaring heeft uitgewezen dat de reguliere rondleidingen veel vraag naar rondleidingen op verzoek genereren, die eveneens voor 5 € per persoon worden aangeboden. Deelnemers worden verzocht hun bevindingen via social media te delen.

- Lezingen/interviews

Tijdens de expositie zullen er een aantal lezingen door of interviews met deelnemende kunstenaars plaatsvinden in het auditorium van De Pont Museum. De selectie komt in overleg met het museum tot stand. Gezien het feit dat De Pont werk van Guido Geelen en Marien Schouten in de collectie heeft, ligt het voor de hand dat er onder anderen voor deze twee kunstenaars gekozen wordt, hoewel dat niet noodzakelijk is. Toegang tot deze lezingen/interviews bedraagt 5 € (4 € voor studenten).

Educatie

Educatie richt zich op twee doelgroepen, het professionele kunstonderwijs en het voortgezet onderwijs.

- Masterclasses voor het professionele kunstonderwijs

In het kader van *Luster* zal er opnieuw samengewerkt worden met de Academie voor Beeldende Vorming Tilburg. In nauwe samenspraak wordt er een selectie gemaakt van een aantal kunstenaars die aan de expositie deelnemen, die worden uitgenodigd om een masterclass te verzorgen. Het gaat in eerste instantie om vier masterclasses. Deze masterclasses, exclusief voor studenten toegankelijk, vinden plaats in het academietheater en worden in sessies van twee aangeboden. In het verleden trokken dergelijke masterclasses steeds een volle zaal (200 personen). Niet alleen vormen deze masterclasses unieke gelegenheden voor het delen van kennis, door de interne communicatie bij de academie worden alle studenten aangemoedigd om de eerste editie van *Luster* te bezoeken. Fundament organiseert deze masterclasses voor 100 € per class. De Academie betaalt tevens de honoraria van de kunstenaars die de masterclasses verzorgen.

- Educatief product voor het voortgezet onderwijs

Bij iedere expositie ontwikkelt Fundament in nauwe samenwerking met docenten en leerlingen van het Theresialyceum in Tilburg een educatief product voor het voortgezet onderwijs, dat bij de expositie aansluit. Door de input van leerlingen worden deze producten optimaal op de leefwereld van de doelgroep toegesneden. Deze producten zijn geschikt voor Onderbouw, CKV en Bovenbouw Beeldend. In ieder product is er voor de individuele leerling een actieve rol weggelegd. De producten zijn ook los van of na een expositie te gebruiken. Fundament geeft deze producten online uit. Ze kunnen, na registratie, gedownload worden. Deze producten worden inmiddels in het hele Nederlandse taalgebied afgezet en hebben een enorme toeloop van schoolbezoek aan de exposities tot gevolg. In maart 2016 is er begonnen met het formuleren van een productconcept dat bij de pilot van *Luster* aansluit, *Down to Earth*, waarbij de begrippen 'aarde' en 'aards' uitgangspunt zijn. Dit product wordt niet langer gratis aangeboden maar is downloadbaar voor 150 € per school.

Samenwerkingen

De Pont Museum

Sinds 2004 werkt Fundament in het kader van *Lustwarande* samen met De Pont Museum. Het museum laat daarbij één van de deelnemende kunstenaars een aanvullende presentatie in het museum maken. De selectie, begeleiding en inrichting gebeuren in nauwe samenspraak met Fundament. Deze presentatie wordt geheel door het museum gefinancierd.

Als gevolg van de oplevering van de nieuwbouw in september 2016 is een aanvullende presentatie die aansluit bij de pilot van *Luster* helaas niet mogelijk. Wel overlegt Fundament met het museum of werken van deelnemende kunstenaars uit de collectie (Guido Geelen en Marien Schouten) tijdens de expositieperiode op zaal getoond kunnen worden. Tevens kan Fundament, evenals in 2015, gratis gebruik maken van het auditorium

van het museum ten behoeve van een deel van het public program, een serie lezingen door of interviews met deelnemende kunstenaars.

Park – Platform for Visual Arts

Evenals in 2015 heeft Fundament Park – Platform for Visual Arts benaderd om tijdens de pilot van *Luster* een aanvullende expositie te realiseren, die thematisch aansluit. Fundament heeft daarvoor twee artistieke concepten geopperd: een groepstentoonstelling van drie jonge in Nederland woonachtige kunstenaars, in wier werk keramiek een nieuw element vormt (Ruta Butkute (LT), Hamid El Kanbouhi (MA) en Helgi Thórsson (IS)) dan wel een solo van de Belgische kunstenaar Anne Ausloos. Deze expositie (ovb) wordt door Park gefinancierd.

Fontys Academie voor Beeldende Vorming

In nauwe samenspraak met deze instelling worden er een aantal kunstenaars die aan de eerste editie van *Luster* deelnemen uitgenodigd om een masterclass te verzorgen (zie boven).

Theresialyceum Tilburg

In nauwe samenspraak met deze instelling ontwikkelt Fundament in het kader van de eerste editie van *Luster* het educatieve product *Down to Earth* voor het voortgezet onderwijs (zie boven).

Sundaymorning@ekwc

In 2016 wordt aan deze reeks een nieuwe partner toegevoegd, de Brabantse kunstinstelling Sundaymorning@ekwc in Oisterwijk. De samenwerking zal bestaan uit het faciliteren van kunstenaars in de productie van hun nieuwe werken. Daarbij dient gedacht te worden aan het geven van technisch advies, begeleiding en het ter beschikking stellen van mankracht, werkplaatsen en ovens. Directeur Ranti Tjan stelt tevens zijn kennis van de markt en zijn netwerk ter beschikking ten behoeve van de verkoop van de nieuwe, monumentale buitenwerken die speciaal voor deze editie van *Luster* gemaakt worden.

3. Artistiek beleid 2017 – 2019

In de loop naar 2019 wil Fundament bovengeschetst beleid geleidelijk naar een hoger plan tillen. Dit wordt onder andere bewerkstelligd door een hogere mate van internationalisering na te streven. Deze verdere internationalisering zal vooral gelegen zijn in het uitbreiden van het aantal kunstenaars (voor edities van *Lustwarande*) en in het verder financieel faciliteren van uitgenodigde kunstenaars, in het aangaan van nieuwe provinciale en Euregionale allianties en in het uitbreiden en verder internationaliseren van de marketingcampagne.

De Oude Warande als internationaal podium voor hedendaagse sculptuur in Brabant

De voorbereiding van deze verdere internationalisering zal zich uiten door middel van een reeks edities van *Luster*, die in ambitie en uitstraling aansluiten bij *Lustwarande* maar door hun geringere omvang en overwegend Europese oriëntatie met minder middelen gerealiseerd kunnen worden. Er zal onderzocht dienen te worden welke aanvullende – permanente of semipermanente - faciliteiten hiervoor noodzakelijk zijn.

Na *Luster – Clay in Sculpture Today* (2016) zijn de eerstvolgende plannen voor edities van *Luster*:

- *Luster '17- Nature reloaded* (werktitel), een expositie van hedendaagse sculptuur die de actuele perceptie van de natuur tematiseert (zomer 2017, start voorbereiding zomer 2016).

- *Luster '18 - New Europeans* (werktitel) een expositie van werk van opkomende Europese kunstenaars in wier jonge oeuvres sculptuur een voorname rol speelt (zomer 2018, start voorbereiding voorjaar 2017).

In 2019 volgt de zesde editie van *Lustwarande*, *Lustwarande '19 – Lust for Life* (werktitel) (vroeg zomer 2019, start voorbereiding voorjaar 2017).

Door deze reeks exposities zal De Oude Warande in enkele jaren tijd de status verwerven van internationaal podium voor hedendaagse sculptuur in Brabant, met een grotere zichtbaarheid op zowel nationaal als internationaal niveau.

Uitbreiding en verdere facilitering kunstenaars

Bij iedere expositie is Fundament in staat om een groot aantal nieuwe werken te financieren. Deze werken worden speciaal voor de expositie gemaakt. Tot en met 2015 ging het hier per kunstwerk/kunstenaar om relatief beperkte budgetten (gemiddeld 5.500 € incl. BTW). Dergelijke budgetten beperken de mogelijkheden voor het maken van nieuw werk. Door de budgetten geleidelijk te verhogen (naar flexibele budgetten tot een maximum

van 10.000 € per kunstenaar voor exposities in de periode 2016 - 2018 naar flexibele budgetten tot een maximum van 25.000 € per kunstenaar voor de zesde editie van *Lustwarande* in 2019 (incl. btw)), worden de mogelijkheden voor kunstenaars in meerdere opzichten vergroot: onder andere het realiseren van meer experimentele voorstellen, de keuze van materialen en het omgaan met schaal. Hierdoor wordt de kans reëler dat ook 'duurdere' kunstenaars kunnen deelnemen met nieuw werk in plaats van met bestaand werk. Dat betekent een toename van het aantal nieuwe werken, meer wereldprimeurs, stijgende internationale bezoekersaantallen en publieksinkomsten. Het verhogen van productiebudgetten verhoogt uiteindelijk ook de kans op het terugvloeien van financiële middelen naar Fundament. Met hogere budgetten kunnen er immers duurdere en daardoor in veel gevallen aantrekkelijkere werken gemaakt worden. Ten behoeve van de verkoop zal er, naast aanvullende afspraken met kunstenaars en vertegenwoordigende galleries, een externe partij, een art consultant of art dealer, ingeschakeld worden. Gedacht wordt aan Willem Baars. Door productiebudgetten te verhogen kan er tenslotte tevens ruimte geschapen worden voor het kunnen verlenen van honoraria, zodat Fundament meer marktconform kan opereren.

Door bij de zesde editie van *Lustwarande* bovendien de selectie kunstenaars uit te breiden van gemiddeld vijftientig naar gemiddeld vijftig wordt niet alleen de expositie groter maar wordt ook de kans groter dat publiek tentoonstellingsbezoek meer zal spreiden over twee of meerdere dagen, vooral als er naast De Pont Museum ook samengewerkt kan worden met andere Euregionale musea.

Consortium van beeldende kunst en onderwijs

Fundament werkte tot nu toe met de volgende allianties uit de culturele sector en het onderwijs: De Pont Museum, Park – Platform for Visual Art, Fontys Academie voor Beeldende Vorming, Theresialyceum en een keur aan wisselende internationale galleries. In 2016 wordt hier Sundaymorning@ekwc aan toegevoegd. Zo ontstaat er geleidelijk een consortium van beeldende kunst en onderwijs, dat bij iedere expositie operationeel kan worden. In de aanloop naar de zesde editie van *Lustwarande* is het de bedoeling dat dit consortium uitgebreid wordt met provinciale en Euregionale partners, zoals het Van Abbemuseum, Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch, Museum Middelheim en M HKA in Antwerpen, met de Academie voor Kunst en Vormgeving / St. Joost in Breda en Den Bosch en met de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen voor het professionele onderwijs. *Lustwarande* komt dan in de lijn te liggen van kleinere biënnales als die van Berlijn, Lyon en Istanboel, met edities van Manifesta en met SkulpturProjekte Münster. Uiteraard zal de impuls voor de vrijetijdseconomie in Brabant hierdoor groeien.

Uitbreiden en internationaliseren marketingcampagne

Doel is tevens om deze groei van edities van *Lustwarande* en *Luster* en de *branding* van De Oude Warande als podium voor hedendaagse sculptuur in Brabant internationaal verder op de kaart te zetten. Hiertoe worden voortaan jaarlijkse campagnes gevoerd, waardoor er al een intensivering tot stand gebracht wordt. Voor alle campagnes wordt er samengewerkt met bestaande en nieuwe allianties. De marketingcampagne voor de zesde editie van *Lustwarande* dient twee jaar voor aanvang van start te gaan. Voor advies over de uitbreiding, verdere internationalisering en uitvoering van de marketingcampagne zal er een extern communicatiebureau met aantoonbare expertise op het gebied van (beeld)cultuur en internationalisering ingeschakeld worden, bijvoorbeeld *Claire Beke Communicatie in Cultuur of Deneuve Projects*.

4. Organisatie

Fundament heeft momenteel twee mensen in dienst, een artistiek en een zakelijk leider. Samen stellen zij de artistieke inhoud, het zakelijk beleid en de dagelijkse leiding in nauwe onderlinge samenspraak vast. Alle beslissingen betreffende inhoud, planning, strategie, fondswerving, financiën, publiciteit etc. worden gezamenlijk genomen en uitgevoerd. Tijdens de uitvoeringsfase van projecten wordt er samengewerkt met een breed scala aan zzp'ers voor de productie van werken, de inrichting en afbouw van exposities, grafische vormgeving, publieksinformatie en publiciteit, rondleidingen, interviews, algemene bureauondersteuning en tentoonstellingsbeheer. De zakelijk leider draagt de eindverantwoordelijkheid. Het bestuur ziet controlerend toe.

Willen bovengeschetste plannen gerealiseerd worden en wil de continuïteit van de organisatie gewaarborgd blijven dan zal deze op termijn uitgebreid dienen te worden. Ten eerste gebeurt dit door het aanstellen van een nieuw bestuur, dat past bij de ambities. Aangezien er in het huidige bestuur geen inhoudelijke expertise meer vertegenwoordigd is, wordt er tevens een raad van advies geformeerd, met wie de staf van Fundament twee

maal per jaar spart over het gevoerde en geplande artistieke beleid. Ten slotte wordt er een comité van aanbeveling gevormd ter ondersteuning van de geformuleerde ambitie.

Wat de uitbreiding van het aantal medewerkers betreft, zullen er, om overhead laag te houden, in 2016 tijdelijk drie jonge, ervaren zzp'ers aangesteld worden ten behoeve van productie, publiciteit, public program en educatie. In het najaar van 2016 wordt er gestart met het analyseren van de structuur van de huidige organisatie, waaruit voorstellen voor uitbreiding en verjonging van de organisatie zullen voortvloeien. Naast het aantrekken van medewerkers die met name ingezet kunnen worden op fondswerving, publieksinformatie en marketing, ondersteuning van de curator, organisatie public program, educatie en algemene bureau-ondersteuning, wil Fundament tevens een curatorial program ontwikkelen, dat specifiek gericht is op hedendaagse kunst in het publieke domein. Een dergelijk program heeft een educatieve functie en genereert tegelijkertijd additionele inkomsten en personele ondersteuning. Gedurende een periode worden een aantal jonge kunsthistorici begeleid in het gezamenlijk samenstellen en organiseren van een editie van *Luster*. Een curatorial program, exclusief gericht op kunst in het publieke domein, bestaat elders niet.

5. Financiering en cultureel ondernemerschap

Aangezien de projecten van Fundament plaatsvinden in de openbare ruimte kan er geen verplichte entree geheven worden en is Fundament ondanks de hoge bezoekersaantallen vrijwel volledig afhankelijk van overheden, fondsen, sponsoring en giften.

Voor de periode 2013-2016 ontvangt Fundament subsidie van de gemeente Tilburg. Teneinde de noodzakelijke - resterende dekking zoveel mogelijk te waarborgen, wordt financiering over zoveel mogelijk partners, particuliere fondsen, buitenlandse overheden, bedrijven en particulieren gespreid. Alle edities van *Lustwarande* werden tot nu toe binnen de begroting gerealiseerd. De in de begroting van de pilot van *Luster* opgenomen kostenposten zijn gebaseerd op gerealiseerde cijfers van *Lustwarande '15*, aangepast aan de omvang het project.

Doordat er bij exposities van Fundament geen verplichte entree geheven kan worden, is het vergaren van eigen inkomsten moeilijk. Tot nu toe slaagde Fundament er bij iedere expositie in om tussen de 10 en 14 % eigen inkomsten te verwerven, puur op basis van de verkoop van publieksinformatie en het aanbieden van rondleidingen. In de periode 2016-2019 is het streven om dit percentage te verhogen naar 17,5 tot 20 %.

Publieksinkomsten uit entree

De eerste aanzet daartoe is het experimenteren met entreegelden. Bezoekers een verplichte entree opleggen is in de openbare ruimte niet toegestaan. Er zal bij de pilot van *Luster* echter voor het eerst nadrukkelijk verzocht worden entree te betalen. Dit gebeurt door in publicitaire middelen (website, digitale en gedrukte uitnodigingen, nieuwsbrieven, persberichten, flyers en affiches) te communiceren dat toegang niet gratis is. Ook wordt er een billboard bij de hoofdingang geplaatst, waarop bezoekers die voor de expositie komen nadrukkelijk verzocht worden om een bijdrage te leveren in de vorm van entree, indien zij het wenselijk achten dat er ook in de toekomst nog exposities op deze locatie kunnen plaatsvinden.

Dit voorstel is afgeleid van het Amerikaanse model bij diverse musea, waar het de bezoeker vrij staat te betalen voor entree wat hij wil, maar waar er bij de kassa's wel duidelijk een voorgesteld bedrag gecommuniceerd wordt. Het merendeel van de bezoekers betaalt dat voorgestelde bedrag.

Met deze opzet ligt het in de verwachting dat de publieksinkomsten zullen stijgen. Aangezien deze nieuwe opzet voor het eerst wordt toegepast, is het aantal betalende bezoekers voorzichtigheidshalve op 6.000 gesteld (5.000 volwassenen à 5,00 € en 1.000 studenten à 4,00 €). Ter vergelijking: bij edities van *Lustwarande* realiseerde Fundament ca. 20.000 € aan eigen inkomsten uit de verkoop van publieksinformatie, die voor 10 € werd aangeboden. In vrijwel alle gevallen gold daarbij dat bezoekers die met twee of meer personen de expositie bezochten slechts één exemplaar van de informatiegids kochten.

Naast het verzoek entree te betalen zal er, evenals bij de verkoop van publieksinformatie bij *Lustwarande '15*, gewezen worden op de mogelijkheid tevens een donatie te doen van 2,50 € of om voor minimaal 25 € Vriend van Fundament te worden.

Inkomsten uit public program

Vanaf 2016 wordt het public program in zijn geheel (rondleidingen en lezingen) niet langer gratis aangeboden. Afzonderlijke onderdelen zijn toegankelijk voor 5 € per volwassene, 4 € per student.

Inkomsten uit verkoop kunstwerken

Fundament maakt afspraken met kunstenaars en galleries over de mogelijke verkoop van door Fundament gefinancierd werk: indien zo'n werk binnen een periode van drie jaar na de expositie verkocht wordt, dienen de productiegelden terugbetaald te worden. Financiering van nieuw werk is vanaf nu dus tevens een investering in het genereren van terugvloeiende financiële middelen. Aangezien het verkoopproces van het soort werken in kwestie doorgaans langer duurt dan de duur van de expositie – het gaat over het algemeen over forse verkoopbedragen -, zal deze vorm van revolving funding niet opgenomen kunnen worden in de dekking van een lopende expositie maar vooral inkomsten kunnen genereren voor toekomstige exposities.

Indien Brabant C de gevraagde subsidie van 65.000 € toekent, zal er 23.500 € aangewend worden om de productiebudgetten te verhogen, zodat voorstellen die duurder zijn dan het gemiddelde productiebudget wel gerealiseerd kunnen worden. Deze verhoging is een impuls voor het verwerven van eigen inkomsten voor de toekomst in de vorm van revolving funding bij verkoop van deze werken.

Crowdfunding

In 2016 wordt er in samenwerking met Cultuurfonds Tilburg een actie opgezet voor crowdfunding, waarbij het publiek een bijdrage kan doen voor een specifiek onderdeel van de pilot van *Luster*. Het streven is om 10.000 € te verwerven.

Sponsoring en donaties vanuit het mecenaat

Voor het realiseren van sponsoring en ondersteuning door het hedendaags mecenaat is een lange adem nodig. Voor de pilot van *Luster* zijn een twee bedrijven met vestigingen in Tilburg benaderd voor sponsoring. Tevens wordt er in het najaar 2016 onder leiding van Hendrik Driessen een expertmeeting georganiseerd met personen uit het kunstenveld en het bedrijfsleven. Het bereiken en vasthouden van het hedendaagse (Brabantse) mecenaat en structurele sponsoring door het bedrijfsleven zullen hier aan bod komen.

Curatorial program

Uitgaande van een viertal deelnemers per jaar levert dit vanaf 2018 ca. 5.000 – 7.500 € per jaar op.

Financiering na 2018

Door deze solidere financiële basis zullen er geleidelijk andere geldstromen aangeboord kunnen worden dan de gebruikelijke. De gemeente Tilburg en het Mondriaan Fonds zijn momenteel de enige loketten waar een meerjarige ondersteuning aangevraagd kan worden. Bij de gemeente Tilburg wordt een hogere ondersteuning aangevraagd voor de periode 2017 – 2020, bij het Mondriaan Fonds voor de periode 2017-2018 en vervolgens voor 2019-2020.

Naast deze bijdragen zal het gaan om bijdragen vanuit OC&W (vanaf 2021), Europese gelden, het bedrijfsleven, het mecenaat en om revolving funding door de verkoop van werken. Het cultuursysteem van de provincie Noord-Brabant zal hierdoor op duurzame wijze versterkt worden, terwijl de financiering van het vervoltraject (2020 – 2023) uiteindelijk minder afhankelijk zal zijn van provinciale middelen.

6. Investeringsubsidie Brabant C

Voor dit ontwikkelproject is een investeringsubsidie in 2016 door Brabant C onontbeerlijk. Deze kan immers nergens elders aangevraagd worden. De gevraagde investeringsubsidie van 65.000 € zal als volgt besteed worden:

- inwinnen extern advies t.b.v. uitbreiding organisatie, internationaliseren van marketing en fondswerving op hoger niveau (inclusief cursus Wijzer Verwerven van OC&W t.b.v. het schrijven van een business plan voor de periode 2017-2020, waarvoor Fundament zich reeds heeft aangemeld): 15.000 €
- bijdrage in verhoging van productiebudgetten tot een max. van 10.000 per kunstenaar, waardoor niet alleen een aantal duurder werken gerealiseerd kunnen worden maar er bij verkoop tevens meer geld revolueert ten behoeve van de periode 2017-2020: 23.500 €
- bijdrage in verdere internationalisering publiciteitscampagne: 17.500 €
- een productiemedewerker, een publiciteitsmedewerker en een medewerker voor educatie en public program: 9.000 €